

Манапбаева Ж.Ж.¹, Сейденова С.Д.²,

әл-Фараби ат. Қазақ ұлттық университетінің

¹1 курс PhD докторанты, ²доценті, ф. ғ. к.,

Қазақстан, Алматы қ., e-mail: zh.manapbayeva@gmail.com, saule_dus@mail.ru

КӨРКЕМ ШЫҒАРМАДАҒЫ РЕАЛИЯЛАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІ (Смағұл Елубайдың «Ақ боз үй» романы негізінде)

Реалиялар – ұлттық кодтың тілдік көрінісі. Олар белгілі бір ұлттың географиялық ортасынан, тарихынан, тұрмыс-тіршілігінен, салт-дәстүрінен, шаруашылығынан танымдық хабар береді. Сондай-ақ, олардың стилистикалық қызметі де бар. Көркем шығармадағы реалияларды өзгетілдерге аударғанда реалиялардың танымдық мәні сақталғанымен, прагматикалық және стилистикалық қызметі қалып қояды. Аударматану саласында көркем шығармадағы реалиялардың қызметіне тоқтаған зерттеулер саны кемде-кем. Берілген мақалада реалиялардың қызметтерін қарастырған зерттеулерге шолу жасалып, Смағұл Елубайдың «Ақ боз үй» романындағы реалиялардың қызметі атап көрсетілген. Автор романдағы мәдени маркері бар лексикалық бірліктердің танымдық, оның ішінде уақыттық, географиялық, этномәдени қызметімен қатар, стилистикалық, яғни символдық, бағалаушы, ассоциативтік, характерологиялық және экспрессиялық функцияларын анықтаған. Сондай-ақ, реалиялардың қызметін аударма жасауда ескерудің маңызын атап көрсеткен.

Түйін сөздер: ұлттық код, реалия, стилистика, ұлттық нақыш, экспрессия.

Manapbayeva Zh.Zh.¹, Seidenova S.D.²,

¹doctoral student, ²Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
of al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty,
e-mail: zh.manapbayeva@gmail.com, saule_dus@mail.ru

Functions of realia in fiction (on the basis of Smagul Yelubay's novel 'Ak Boz Uy')

Realia are reflection of the national code in a language. They denote nominative information about geographical environment, history, everyday life, customs and traditions, domestic affairs of a certain nation. They also perform stylistic functions. While translating the realia in fiction into other languages, the nominative meaning of realia are preserved, but their pragmatic and stylistic functions aren't usually taken into account. Moreover, there are very few research works which focus of the functions of realia in fiction. In the article the studies on functions of realia have been reviewed, and the functions of the realia in S.Yelubay's novel 'Ak Boz Uy' have been indicated. The author identifies the nominative, i.e. temporal, geographical, ethno-cultural, and stylistic, i.e. symbolic, evaluating, associative, characterological, and expressive functions of culture-specific lexical units in the novel. The author has also emphasized the importance of taking into account the functions of realia in translation.

Key words: national code, realia, stylistics, national flavour, expressiveness.

Манапбаева Ж.Ж.¹, Сейденова С.Д.²,

¹PhD докторант 1-го курса, ²к. ф. н. доцент

Казахского национального университета им. аль-Фараби,
Казахстан, г. Алматы, e-mail: zh.manapbayeva@gmail.com, saule_dus@mail.ru

Функции реалий в художественном произведении (на материале романа Смагула Елубая «Ақ боз үй»)

Реалии – языковое отражение национального кода. Они сообщают о географической среде, истории, быте, обычаях и традициях, хозяйстве определенного народа или группы людей. К тому же, они выполняют и стилистические функции. При переводе реалий художественного текста

на другие языки информативное значение реалий сохраняется, тогда как их прагматические и стилистические функции часто пропускаются. Важно отметить, что в переводоведении очень мало исследований, посвященных функциям реалий в художественном тексте. В данной статье проводится обзор исследований о функциях слов-реалий, и исследованы функции реалий в романе Смагула Елубая «Ақ боз үй». Автор определяет информативную, то есть временную, географическую, этнокультурную, а также стилистическую, в том числе символную, оценочную, ассоциативную, характерологическую и экспрессивную функции культурно-маркированных лексических единиц в романе. Автор также подчеркивает важность учета функций реалий в переводе.

Ключевые слова: национальный код, реалия, стилистика, национальный колорит, экспрессия.

Кіріспе

Қазіргі таңда мәдениетаралық қарым-қатынас, аударматану, әдебиеттану, этнология, т.б. салалардағы өзекті тақырыптардың бірі – реалиялардың лексика-семантикалық ерекшеліктері, аударылуы, маңызы мен қызметі мәселелері. Реалиялар – белгілі бір ұлттың, этникалық топтың, т.б. тарихына, мәдениетіне, т.б. қатысты лексикалық бірліктер. Сәйкесінше, реалиялар белгілі бір ұлттың ерекше белгілерінен, рухынан хабардар етеді. Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында халқымыздың алға бастар ұлттық қасиеттерін жаһандану кезеңінде сақтаудың маңызын алға қояды (Nazarbayev, 2017). Ал осы ұлттық қасиеттер мен ұлттық рух көркем шығармаларда, оның ішінде реалияларда көрініс табатынын ескерсек, мәдени маркері бар лексикалық бірліктерді зерттеудің өзектілігі барынша айшықталады. Демек, реалияларды ұлттық кодтың тілдегі көрінісі деп атауға әбден болады.

Смағұл Елубайдың 1932 жылғы аштық пен 1937 жылғы репрессия туралы жазылған «Ақ боз үй» романы этномәдени ақпарат беретін тілдік бірліктерге аса бай. Сонымен қатар, автордың бұл шығармасы әдебиеттану, аударматану, мәдениеттану, этнология, т.б. тұрғыдан арнайы зерттелуге әбден лайық. Осы орайда Рымғали Нұрғалидың «Ақ боз үй» романы туралы пікірін атап айтқымыз келеді: «Роман көркемдігінің басты кілті тілінде. Соны тілге кез болды. Әңгіме етіп отырған аймақтың жері мен желінен, адамдар тіршілігінен пайда болған тіл шығармада өз орнын тапқан. Мойындау керек, біз бұл кезде қызық заманды бастан кешіріп жатырмыз ғой: тіл жоқ, бірақ сөз бар, тіл жоқ, бірақ шығарма бар. Осының салдарынан көмескі сурет, хабарлама оқиға, дәмсіз сөз шығарма бетін қаптайды. Романдағы көш суреті, дала кейпі, аштық айдаған жолаушылар жайы, махаббат күйі болсын – бар бәрі де тартымды, тың тіл

қуатымен жанданған» (Nurgali: <http://adebiportal.kz/ru/retailing/view/337>). Рымғали Нұрғали «романда ... тіл жоқ, бірақ сөз бар, тіл жоқ, бірақ шығарма бар» деп, С. Елубайдың халқымыздың тұрмыс-тіршілігін бұлжытпай суреттегенін атап көрсетеді. Роман қазақтың ең таңдаулы жүз романы сериясы бойынша басылып, орыс, түрік, ағылшын тілдеріне аударылған.

Аударматану саласы бойынша жүргізілген ғылыми еңбектердің көпшілігінде реалиялардың өзге тілдер мен мәдениеттерге берілу тәсілдері, оның ішінде көркем шығармалардағы тәржімасы ғана қарастырылады. Ал осындай ұлттық маркері бар лексикалық бірліктердің шығармадағы қызметін талдау шет қалып қояды. Алайда, бұл лексикалық топтың өзге тілдерге барабар жеткізілуі оның түпнұсқадағы прагматикалық қызметін толық анықтауға тікелей тәуелді. Реалиялардың түпнұсқадағы функционалдық-прагматикалық аспектілерін қарастыру аударманы оңтайландыруға, сапасын арттыруға, аударма мәтінінің дұрыс қабылдануына әсер етеді.

Көптеген ғалымдардың еңбектерінде реалиялардың қызметі ұлттық және тарихи нақышты білдіретін лексемалар ретінде қарастырылған. Мәселен, белгілі болгар ғалымдары Влахов пен Флориннің пікірінше, реалиялардың өзге сөздерден айрықша ерекшелігі – оның заттық мағынасында, яғни реалия атайтын заттың, түсініктің, құбылыстың, яғни референттің, бір жағынан, халықпен (мемлекетпен), тайпамен не қандай да бір әлеуметтік топпен немесе, екінші жағынан, тарихи уақыт аралығымен тығыз байланысында (Vlahov, Florin, 1980: 30). Сәйкесінше, олардың белгілі бір ұлттық (жергілікті) және/немесе тарихи нақышы бар. Бұл ғалымдар реалияларға мынадай анықтама береді: «Біздің түсінігімізше, реалиялар дегеніміз белгілі халықтың өміріне (тұрмысына, мәдениетіне, әлеуметтік және тарихи дамуына) тән, ал өзге халыққа жат заттарды атайтын сөздер (сөз тіркестері)» (Vlahov, Florin, 1980: 47).

И.Р. Абкадырова «К. Фуэнтестың «Старый Гринго» романындағы мексикалық мәдениет реалияларының ролі мен қызметі» атты еңбегінде реалиялардың тақырыптық топтастырылуы бойынша қызметтерін анықтаған. Мәселен, табиғи-географиялық ортаға қатысты реалиялар, ғалымның пікірінше, мекендік (локализациялаушы) қызмет атқарады. Оларға географиялық атаулар, флора және фауна бірліктері жатады. Антропонимдер, оның ішінде тарихи тұлғалардың есімдері, сондай-ақ, тарихи және саяси оқиға атаулары шығармадағы оқиға уақытын білдіреді, тарихилық және шынайылық белгілерін береді. Тұрмысқа, өлшем бірліктеріне, салт-дәстүрлерге қатысты реалиялар, сонымен қатар, негізгі ұлттық концептілер белгілі бір ұлтты ерекшелейді. Ғалымның пікірінше, ұлттық қанатты сөздер мен дәйексөздер – ұлт мәдениеті туралы қосымша ақпарат беріп, интертекстуалды қызмет атқаратын реалиялар (Abkadyrova, 2013: 17).

Д.В. Гурова өзге тілден енген сөздердің прагматикалық қызметтерін зерттеген ғалым С.И. Манинаның концепциясын негізге ала отырып, Л.Эскивельдің «Malinche» және «Como agua para chocolate» атты романдарындағы реалиялардың бірнеше қызметін анықтайды (Gurova D.V., <http://www.alba-translating.ru/ru/ru/articles/2015/gurova-d-v.html>):

1. Дәуірлік нақыш. Бұл қызметті белгілі бір тарихи дәуірге тән реалия-персоналиялар атқарады.

2. Ұлттық (мәдени) нақыш. Бұл қызметті салт-дәстүрлер атаулары, мифологиялық кейіпкерлер мен фольклор бірліктері, т.б. атқарады.

3. Географиялық (жергілікті) нақыш. Бұл қызметті, көп жағдайда, топонимдер атқарады.

4. Дескриптивті қызмет ұлттық киімдердің, тағамдар мен сусындардың сипатталуында көрініс табады.

И.В. Плоткина «Прагматика реалий в двуязычном аспекте (на материале произведений С. Шелдона)» атты еңбегінде реалиялар қызметінің статистикасын анықтаған. Оның есептеуінше, зерттелген ұлттық маркері бар лексиканың 30% әлемнің тілдік бейнесін, 26% дәуірлік нақышты, 17,5% АҚШ-тың арнайы мәдени фонын, 15% АҚШ-тағы өмірдің этнографиялық ерекшеліктерін, 10,5% америкалық емес нақышты көрсету үшін қолданылған (Plotkina I.V., <http://cyberleninka.ru/article/n/pragmatika-realiy-v-dvuyazychnom-aspekte-na-materiale-proizvedeniy-s-sheldona>).

Осылайша, жоғарыда аталған авторлар реалиялардың белгілі бір ұлтқа қатысты номи-

нативті және денотативті қызметін қарастырған. Әлбетте, белгілі бір этникалық топтың әлемдік тілдік бейнесін осы реалиялар білдіреді. Дегенмен, реалиялардың қызметі мұнымен шектеліп қоймайды.

Н.А. Фененко жоғарыда аталған номинативті қызметтерден басқа реалиялардың символдық қызметін атап көрсетеді. Бұл жағдайда нақты референтті атайтын R-реалия (зат) белгілі бір символды білдіретін C-реалияға (концепт) айналады. Сондай-ақ, ғалым ассоциациялық қызметті атап көрсетеді. Оның мәні – реалиялардың көркем шығарманың атауында қолданылуында (Fenenko, 2014: 159). Гуменнің пікірінше, реалиялардың, сонымен қатар, бағалаушы және характерологиялық қызметтері бар. Бағалаушы қызмет оқырманға белгілі бір затты не құбылысты бағалауға мүмкіндік жасайтын ақпарат береді. Характерологиялық қызметі бар реалиялар сөз болып отырған зат туралы белгілі бір қорытынды жасауға мүмкіндік береді (Gumen, 2004: 8).

Н.В. Карповская реалиялардың қызметтерін үлкен екі топқа бөледі (Karповskaya, 2009: 101):

1. Кумулятивті қызмет белгілі бір этникалық топтың жинаған тәжірибесін, тарихын, материалдық және рухани мәдениетін, жалпы құндылықтарын көрсетеді.

2. Стилистикалық қызмет шығармаға экспрессивті-көркемдік және эмоционалды-экспрессивті мағына береді. Бұл қызмет одағай, бағалаушы мәні бар зат есімдер, мәдени мәні бар морфемалар, метафоралар арқылы жүзеге асады.

Эксперимент

Жоғарыда аталған еңбектерге сүйене отырып, Смағұл Елубайдың «Ақ боз үй» романындағы реалиялардың қызметін анықтау керек. Бұл мақсатта романдағы реалиялар жиналып, олардың номинативті мәнімен қатар қосалқы коннотациялары анықталды. Осы орайда, жинақтау, сұрыптау, топтау және талдау әдістері пайдаланылды. Трилогияның үш бөлімінен жиналған реалиялардың саны – 1130 лексикалық бірлік.

Нәтиже мен талқы

Талдау нәтижесінде романдағы реалиялардың қызметін кумулятивті және стилистикалық атты үлкен екі топқа бөлуге болады. Кумулятивті қызмет реалиялардың номинативті, денотативті, индикативті мәнін қамтыса, стилистикалық

қызмет реалиялардың R-реалиядан C-реалияға айналып, белгілі бір эмоционалды-экспрессивті мәнде қолданылуын қамтиды.

Кумулятивті қызмет бойынша реалиялардың мынадай мәні бар:

1. Топонимдер, географиялық атаулар, жергілікті флора және фауна атаулары оқиға орнынан хабар беріп, мекендік қызмет атқарады. Мәселен, көшпелілердің қыстауға баратын жолы суреттелгенде, әр түрлі жер атаулары аталады:

Сонау Самдағы жылы қора-қыстауларына енді бір-еки жұма өткізіп көшерміз деп отырған шаруа ауыл қатты дүрлікті (Yelubay, 2008: 32).

Мал нобайлап туып, қозы аяқтана бастасымен, Самды қыстаған қалың ел қозғалып ақырын жылжып сонау ит арқасы қиян теріскейдегі жаз жайлауы – Жем бойына қарай лықсыды (Yelubay, 2008:48).

Ақ тазы ерткен қара арғымақ атты Бұлыш түстік беттегі қарауытып жатқан көлденең жотадан әрі асып көрінбей кетті. Бағыты – Сарыбай құмы (Yelubay, 2008:16).

Сам, Жем, Сарыбай құмы секілді топоним-реалиялар шығармадағы локация жайынан ақпарат береді. Жергілікті өсімдік атаулары да оқиғаның орны туралы ақпарат береді. Мәселен:

2. Уақыттық нақышты белгілі тұлғалардың есімдері, сондай-ақ саяси және тарихи оқиғалардың атаулары береді. Мәселен,

Мекалайдың заманы келмекке кеткен. Бүгінде батыраққа қол тигізгенге статья бар (Yelubay, 2008: 27).

Мұндағы *Мекалай* – Ресей императорлары Николай I мен Николай II есімдерінің бұрмаланған түрі. Ол оқиғаның аталмыш билеушілердің заманынан кейін болғанын көрсетеді.

Пахраддин салықтан құтыла алмай жатқанда, ел шетіне «Қызыл отау» дегені келді (Yelubay, 2008: 68).

«Қызыл отау» деген атауға ие болған шағын мәдени-қамту мекемелері ХХ ғасырда жиырма-сыныншы жылдардың аяғы, отызыншы жылдардың бас кезінде өмірге келді. *Кеңес агасы, ауыл-совет, комсомол*, т.б. советизмдер де осындай дәуірлік-саяси сипатқа ие.

3. Этнографиялық нақышты шығармадағы қазақтың тұрмыс-тіршілігі, өнері мен мәдениеті туралы ақпарат беретін реалиялар, сондай-ақ этникалық нысандар, өлшем бірліктер мен ақша бірліктері көрсетеді. Мәселен, «қымыз»,

«ірімшік», «қазы», т.б. қазақтың ұлттық тағамдары мен сусындары, «камзол», «бешпет», «сырма етік», «тымақ», т.б. ұлттық киімдері, «сандық», «кебеже», «кесе», «тай қазан», «шаңырақ» секілді т.б. үй, жиһаз атаулары, «сүйменшот», «кетпен», «балта» секілді еңбек құралдары, «келе», «құнан», «астау» деген сияқты мал шаруашылығына қатысты реалиялар, т.б. этномәдени ақпарат береді (Yelubay S., 2008).

Реалиялардың стилистикалық қызметі олардың тікелей номинативті мәнімен қатар, қосымша ассоциативті, экспрессивті ақпарат беруінде көрініс табады. Бұл қызметтің бірнеше сипаты бар:

1. Бағалаушы сипат мына сөйлемдерде көрініс табады:

Мынау Шегенің жаман қоңыр үйі. Анау ауыл ортасында айдыны шығып тұрған үлкен ақ боз үй – Хансұлудың үйі (Yelubay, 2008: 17).

Қазақ қоғамында дәулетті адамдар бес-алты қанаттан тұратын ақ боз үй, ал орташалар төрт қанаттан тұратын қоңыр тіккен (Omarbekov T. et al., 2016: 168). Ал кедейдің үйі – қараша үй. Бұл реалиялар арқылы автор Хансұлу мен Шегенің әлеуметтік статусын көрсеткен.

Шығармада Шәріптің баласы Шеге туралы «Жігіт болып қалыпты-ау өзі» (Yelubay S., 2008: 38) деген ойы келтірілген. Бұл жағдайда *жігіт* реалиясы – ер «жеткен, кәмелетке толған ер азамат, бозбала ғана емес», «өнеге көрген, тәрбие алған, ой-өрісі қалыптаса бастаған адамды» нұсқайды (Kazakhstan: National Encyclopedia, 1998).

2. Символдық сипат. Заттық R-реалия концепттік C-реалияға айналып, қосымша коннотацияларға ие болып, белгілі бір символды бейнелейді. «Ақ боз үй» романында бұл сипат қаратпа сөз-реалияларда көрініс табады. Мәселен, Балқияның Бұлышқа айтылған «Арысым» деген сөзі (Yelubay, 2008: 43). Ол арбаның артқы бөлігі мен алдыңғы бөлігін байланыстыратын бөлшекті білдіреді (Kazakhstan: National Encyclopedia, 1998), яғни арыс – арбаның негізгі тіреуіші. Бұл заттық реалия концептке айналып, адамға қатысты қолданылады, Балқия үшін Бұлыштың қаншалықты маңызды екендігі меңзеледі. Бұл қазақтың «арысым атқа мінсе белі, арбаға мінсе, арысы майысқан» деген батырға қатысты айтылатын фразада да көрінеді. «Арыс» реалиясы, осылайша, тіректің, күштің, қайрат-қуаттың символына айналған.

Символдық сипатқа «маралым» атты қаратпа сөз-реалия да ие. Бұл –Пахрадиннің өзінің аяулы жары Сырғаға айтылған сөзі. Бұл анималистік реалия тек Еуразия даласына тән фауна түрін ғана емес, сұлулықтың, паңдықтың, кербездіктің символы болып табылады. «Кер маралдай керілген», «Ақмаралым» секілді фразалар осы реалияның мәнін аша түседі.

3. Характерологиялық сипат. Бұл жағдайда реалия арқылы белгілі бір кейіпкердің не заттың портреті не образы анықталады. Мәселен:

Пахраддин бәйбішеден, Әзберген тоқалдан туған. Әзберген өмірге өлердей ызалы. Әсіресе, «байлардың күні батуга таяу» деген, кеше жәрмеңкеде есіткен әңгімеден кейін ызалы (Yelubay, 2008: 6).

Қазақ халқының ұғымында тоқалдан туған бала бәйбішеден туған баладан кейін тұрады. Адамның мәртебесін түсіретін «тоқалдан туған» деген сөз де кездесіп жатады. Осыдан Әзбергеннің өмірге неліктен сонша ызалы екендігі де анықталады.

- Тарт! – деп айқайлады қауға алып тұрған атан жілік қара жігіт Бұлыш (Yelubay, 2008: 9).

деген мысалда автор кейіпкердің бейнесін «атан жілік» деген реалия арқылы суреттейді. Атан – түйе шаруашылығында қолданылатын реалия, ірі жілікті, күші мол еркек түйені атауға қолданылады. Осы реалияны пайдалану арқылы автор Бұлыштың ірі денелі, қайратты ер адам екендігін көрсете алған.

4. Ассоциативтік сипатқа мысал ретінде шығарманың тақырыбында қолданылған реалияларды алуға болады. Осы орайда романның атауы «Ақ боз үйді» қарастырайық. Жоғарыда атап өткеніміздей, ақ үйлер дәулетті қазақтардың баспанасы ретінде тігілген. Бұл – ақ боз үйдің бағалаушы сипаты, ал реалия ассоциативті сипатқа белгілі бір шығармада ғана ие болады. Мәселен, берілген романда ақ боз үйді мекендейтін отбасының ауыр тағдыры сипатталады, олар ақ боз үйдегі өмірді аңсайды, армандаған бейбіт өмір ұдайы елестеп отырады. Мәселен:

Сол-ақ екен, я, паруардігер, көзіне сенсін бе, сенбесін бе, әлгі ұзыннан шұбап сұлық жатқан жотаның үстінде томпиған бір үй тұр. Сағымнан жартылай шығып үлкен ақ боз үй тұр. Пахраддин ал кеп шұқшисын. Жоқ, айна қатесі жоқ, ақ күмбез үй тұр. Астапыралла, бұ қашан келіп қонған үй? Жүрегі өрекіп кетті Пахраддиннің (Yelubay, 2008: 249).

Сәби Хансұлу абажадай үй ішінде тәй-тәй басып келеді. Еңселі ақ боз үйдің төрінен есігіне қарай тәлтіректен жүріп келеді (Yelubay, 2008: 408).

5. Экспрессивті сипат оқырманға не шығармадағы белгілі бір кейіпкердің іс-әрекетіне әсер ету мақсатында қолданылған реалия арқылы беріледі. Мәселен, Мажан байдың дүниесі кәмпескеленгенде:

Жалаңдаған кедей жастар өршеленген үстіне өршеленіп, ... шапқылап жүріп уықтарды сытырғанда, шайқалып кеткен қара шаңырақ, бақанмен тіреуге үлгертпей үйдің ортасына келіп гүрс ете түсті (Yelubay, 2008: 82).

Автордың киіз үйдің уық, кереге емес, дәл шаңырағын «құлатуының» өзіндік сыры бар. Шаңырақ – қазақ халқы үшін бірліктің, берекенің, отбасы мүшелерінің түгел болуының символы, сол себепті оның құлауы оқырманға әсер ететіні айдан анық. «Шаңырағы шайқалды», «шаңырағы ортасына түсті» деген фразеологиялық тіркестер де осындай экспрессияға ие. Бұл жайт роман кейіпкерлеріне де әсер еткен:

Күл-паршасы шыққан шаңырақты көріп жиналған жұрт тіксінді.

«Жайлауыңды – жау, қыстауыңды – өрт шалды» деген осы да! (Yelubay, 2008: 82)

Шаңырақ әлгінде ортаға түсіп күл-паршасы шыққанда бейне өз ордасы құлағандай төбе шашы тік тұрып еді Пахраддиннің... «Біткен екенбіз» деп іштей омырлыды Пахраддин (Yelubay, 2008: 82).

Ендігі бір мысалда антропонимдік реалиялар морфемалық эпифора ретінде қолданылған:

Ай, Балжан! Наржан! Қалжан! Айжан, Гүлжан! Уай, «жандарың» шықсын! (Yelubay, 2008: 34)

Автор қазақ халқының есім қоюдағы ең танымал морфемаларының бірі «жанды» пайдаланып, Шырылдауық Шәріптің сөзіндегі экспрессиялық қызметті үдете түскен.

Қорытынды

Осылайша, реалиялар көркем шығармада тек уақыттық-тарихи, этномәдени, географиялық ақпаратты атау үшін ғана емес, анафора, эпифора, градация, аллюзия, теңеу, метафора, параллелизм т.б. стилистикалық тәсілдер арқылы ассоциациялық, характерологиялық, символдық,

бағалаушы, экспрессиялық сипат беру үшін де қолданылады. Реалияларды өзге тілдерге барабар аудару үшін олардың осындай прагматикалық қызметін алдын ала анықтап алған жөн. Автор ре-

алияларды тек белгілі бір ұлттың ерекшеліктерін атау үшін ғана емес, сондай-ақ стилистикалық, эмоционалдық-экспрессивтік бейне жасау үшін де пайдаланады.

Әдебиеттер

- Назарбаев, Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру [Текст] / Н. Назарбаев // Егемен Қазақстан. – 2017. – 12 сәуір. Рымғали Нұрғали. «Ақ боз үй». 05/10/2015. URL: <http://adebiportal.kz/ru/retailing/view/337>
- Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе // Международные отношения. – 1980. – 343 с.
- Абкядырова И.Р. Роль и функции слов-реалий мексиканской культуры в романе К. Фуэнтеса «Старый Гринго» // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 12. – Ч. 1. – С. 15-19.
- Гурова Д.В. Роль и функции слов-реалий мексиканской культуры в романах Л. Эскивель «Malinche» и «Como agua para chocolate». // «Актуальные вопросы переводоведения и практики перевода». – 2015. URL: <http://www.alba-translating.ru/ru/articles/2015/gurova-d-v.html>
- Плоткина И. В. Прагматика реалий в двуязычном аспекте (на материале произведений С. Шелдона) // ПНиО. – 2015. – №3 (15). – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/pragmatika-realiy-v-dvuyazychnom-aspekte-na-materiale-proizvedeniy-c-sheldona>
- Фененко Н.А. Функциональный потенциал реалий во французском тексте // Вестник Воронежского государственного университета. – 2014. – Выпуск 12. – С. 151-172.
- Гумен Ю.С. Функционирование культурно-специфической лексики в структуре поэтического текста (на материале современной англоязычной поэзии): автореферат дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – Санкт-Петербург, 2004.
- Карповская, Н.В. Прагматический потенциал языковых единиц в свете детерминации переводческих решений (на материале испанского языка) [Текст]: монография. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮФУ, 2009. – 208 с.
- Елубай С. Ақ боз үй. Роман-трилогия. – Алматы: Атамұра, 2008. – 520 б.
- «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия / Бас редактор Ә. Нысанбаев – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1998.
- Омарбеков Т., Хабизханова Г., Нұртазина Н. Қазақстан (Қазақ елі) тарихы. 2 кітап: Қазақстан XIII-XVIII ғасырлардың алғашқы ширегінде. – 2016.

References

- ‘Kazakhstan’ ul'tykyentsyclopediya (2006). [‘Kazakhstan’: National Encyclopedia] / Bas redaktor: Nysanbayev A. Almaty: ‘Kazakh entsyclopediyasy’. (in Kazakh)
- Abkadyrova I.R. (2013) Roli i funktsii slovrealiymeksikanskoikultury v romane K.Fuentesa ‘StaryiGringo’. [Role and Functions of Realia Words of the Mexican Culture in C.Fuentes’s Novel ‘Old Gringo’] Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki. Tambov: Gramota No. 12. Ch. 1. S. 15-19. (in Russian)
- Fenenko N.A. (2014) Funktsionalnyipotentsialrealii vo frantsuzskomtekste. [Functional Potential of Realia-words in Texts in French] Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta. Vypusk 12. S. 151-172. (in Russian)
- Gumen Y.S. (2004) Funktsionirovaniekulturno-spetsificheskoileksiki v strukturepoeticheskogoteksta (na materialesovremennoiangloyazychnoprozy). [Functioning of Culture-specific Lexis in Poetic Texts (based on materials of the modern poetry in English)]: avtoreferat dis. ... cand. filol. nauk: 10.02.04 St. Petersburg. (in Russian)
- Gurova D.V. (2015) Rol i funktsiislovrealiymeksikanskoikultury v romanah L. Eskivel «Malinche» i «Como agua para chocolate». [Role and Functions of realia words of the Mexican Culture in L.Esquivel’s Novels «Malinche» and «Como agua para chocolate»]. Aktualnye voprosy perevodovedeniya i praktiki perevoda. URL: <http://www.alba-translating.ru/ru/articles/2015/gurova-d-v.html> (in Russian)
- Karpovskaya N.V. (2009) Pragmaticheskiiipotentsialyazykovyhedinitovsvetedeterminatsiiiperevodcheskihrresheniy (namaterialeispanskogoyazyka). [Pragmatic Potential of Linguistics Units for Determination of Translational Decisions (based on Spanish materials)] [Text] : monografiya. Rostov-na-Donu: Izd-vo YuFO. 208 s. (in Russian)
- Nazarbayev N.A. (2017) Bolashakkabagdar: ruhanizhangyru. [The Course towards Future: Modernization of Public Conscience] [Text] / N.Nazarbayev // Egegen Kazakhstan. – 2017. – 12 April. (in Kazakh)
- Nurgali R. (2015) Akbozuy. [White yurt]. 05/10/2015. URL: <http://adebiportal.kz/ru/retailing/view/337> (in Kazakh)
- Omarbekov T., Khabizhanova G., Nurtazina N. (2016) Kazakhstan (Kazakh eli) tarihy. [The History of Kazakhstan (Kazakh Nation)] 2-kitap: Kazakhstan XIII-XVIII gasyrlardyn alghashky shireginde.
- Plotkina I.V. (2015) Pragmatikarealiy v dvuyazychnomaspekte (na materialeproizvedeniyS.Sheldona). [Realia’s Pragmatics in Bilingual Aspect (based on works by S. Sheldon)] // PNiO. – No.3 (15). – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/pragmatika-realiy-v-dvuyazychnom-aspekte-na-materiale-proizvedeniy-c-sheldona> (in Russian)
- Vlahov S., Florin S. (1980) Neperevodimoevperevode. [The Untranslatable in Translation] – «Mejdunarodnye otnosheniya», 343 s. (in Russian)
- Yelubay S. (2008) Akbozuy. [White yurt] Roman-trilogiya. Almaty: Atamura, – 520 bet. (in Kazakh)